

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИДІВ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ У ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Криstopчук Т.Є.

Національний університет водного господарства та природокористування

У статті проаналізовано нормативно-правове забезпечення видів освітньої діяльності у контексті неперервної освіти у європейських країнах. Представлено форми реалізації видів освітньої діяльності (спеціальні, ситуативні, актуальні). Охарактеризовано програми формальної та неформальної освіти та інформального навчання. Визначено системні характеристики видів освітньої діяльності (цілі, тривалість, зміст, місце, ресурсозатратність, контроль). Розглянуто форми реалізації неформальної освіти (тренінгові програми, проекти, курси).

Ключові слова: законодавче регулювання, критерії неформальної освіти, програми формальної та неформальної освіти, форми освітньої діяльності.

Постановка проблеми. Формування європейської освітньої політики проходило в рамках Маастрихтської угоди, підписаної 07 лютого 1992 р. в Нідерландах, що набула чинності з 01 листопада 1993 р. Згідно з Маастрихтською угодою створився Європейський Союз (ЄС, Європейська Унія, Європейська Співдружність) – об'єднання країн Європи, які через створення спільного ринку, економічного та валютного союзу, а також шляхом реалізації спільної політики й діяльності мають на меті забезпечити безперервне економічне зростання, соціальний розвиток і згуртованість країн-учасниць.

У «Меморандумі безперервної освіти Європейського Союзу» (Ліссабон, березень 2000 р.) визначено три види освітньої діяльності: формальна освіта, результатом якої є отримання загальнонавчального диплома чи атестата; неформальна освіта, що, зазвичай, не передбачає отримання документа, здійснюється в освітніх закладах або громадських організаціях, клубах, гуртках, а також під час індивідуальних занять з репетитором або тренером; інформальне навчання – індивідуальна пізнавальна діяльність, що супроводжує щоденне життя і не обов'язково має цілеспрямований характер. Континуум неперервної освіти робить неформальну освіту та інформальне навчання рівноправними учасниками процесу навчання [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливими для дослідження є праці вітчизняних вчених щодо видів освітньої діяльності (формальної, неформальної, інформальної). Зокрема, проблеми розвитку неформальної освіти дорослих висвітлено у працях вітчизняних науковців, а саме: підходи до визнання результатів неформальної та інформальної освіти дорослих у Скандинавських країнах (О. Огієнко); неформальна освіта дорослих у країнах ЄС (А. Гончарук); неформальна освіта дорослих у навчальних гуртках Швеції (В. Давидова). Сучасні тенденції розвитку неформальної освіти майбутніх учителів Німеччини стали предметом дослідження О. Шапочкіної.

Мета статті – проаналізувати нормативно-правове забезпечення видів освітньої діяльності у контексті неперервної освіти у європейських країнах, програми формальної та неформальної освіти; розглянути форми формальної, нефор-

мальної освіти; визначити системні характеристики видів освітньої діяльності (на прикладі педагогічної освіти у європейських країнах).

Виклад основного матеріалу. Здійснений аналіз нормативних актів щодо освітньої політики країн Європейського Союзу засвідчив, що з трьох видів освітньої діяльності законодавчо закріплено є саме формальна освіта. Державами гарантується право на освіту, відкритість освіти. Наприклад, Конституцією Королівства Данія ст. 76 закріплено, що «всі діти шкільного віку мають право одержати безкоштовну початкову освіту». Право на безкоштовну початкову освіту мають також громадяни Ірландії (ст. 42, п. 4 Конституції), Італії (ст. 34 Конституції), Греції (ст. 16, п. 4 Конституції), Болгарії (ст. 53, п. 3 Конституції), Великого Герцогства Люксембург (ст. 23, п. 1 Конституції) та громадяни інших країн-членів ЄС.

Формальна освіта – державна система початкової, середньої і вищої освіти та підвищення кваліфікації фахівців, що має затверджені програми та терміни навчання. Вона відбувається, зазвичай, у спеціально створених умовах (закладах) та контролюється державою. Існують певні критерії відбору учасників освітнього процесу, спеціальні вимоги до підготовки кадрів, що проводять освітню діяльність, визначені часові рамки тривалості кожного етапу. Навчальні заклади цієї системи надають «освітні кваліфікації» – посвідчення, атестати, сертифікати, дипломи, титули, що засвідчують здобуття певного рівня знань, умінь, навичок, підтвердженого оцінкою, що присуджується за загальноприйнятими критеріями. Саме посвідчення про здобуття формальної освіти є основною підставою для працевлаштування [5].

Педагогічна освіта вчителя забезпечується трьома видами освітньої діяльності: формальною, неформальною та інформальною та реалізується в різних формах: спеціальній, для якої виділяється особливий час і місце (семінари, організаційно-діяльні ігри); ситуативній, реалізованій в ході інноваційної діяльності педагога через процеси рефлексії; актуальній, коли освітній результат будь-якої діяльності стає новим засобом власної діяльності.

Т. Сімкінс (Т. Simkins) проаналізував програми формальної та неформальної освіти, ви-

ходячи з таких характеристик як цілі, тривалість, зміст, місце, ресурсозатратність, контроль (таблиця 1.1).

Формальна педагогічна освіта вчителів здійснюється у таких закладах, як: педагогічні коледжі, які діють як самостійні навчальні заклади (наприклад, у Німеччині, Нідерландах, Ірландії, Фінляндії, Швеції, Румунії, Угорщині, Литві) або як структурні підрозділи педагогічних університетів (Нідерланди, Румунія) чи спеціалізовані коледжі при академіях (Болгарія, Литва); педагогічні інститути, що здійснюють педагогічну підготовку майбутніх вчителів з педагогічних спеціальностей різних галузей освіти (Велика Британія (чотирирічні інститути, однорічні інститути педагогіки при університетах), Данія, Кіпр); вищі педагогічні школи (Італія, Німеччина, Франція, Ірландія, Швеція, Польща) – педагогічну підготовку майбутніх вчителів з педагогічних спеціальностей різних галузей освіти; університети – вищі навчальні заклади, які здійснюють підготовку фахівців з різних напрямів науки.

У Данії технічні, аграрні вищі навчальні заклади університетського типу здійснюють підготовку вчителів професійних предметів середньої школи; педагогічні академії – вищі навчальні заклади, що здійснюють підготовку фахівців у галузі педагогіки (Австрія, Німеччина). Серед закладів підвищення кваліфікації вчителів, що входять до структури формальної педагогічної освіти, виділяють: університети, педагогічні інститути (Австрія, Німеччина, Велика Британія, Ірландія, Данія, Польща, Латвія, Кіпр, Угорщина, Чехія, Швеція, Словенія, Словаччина, Румунія, Італія, Іспанія та ін.); середні школи – (Угорщина, Німеччина, Нідерланди, Греція, Португалія, Словенія, Фінляндія, Швеція, Люксембург, Велика Британія, Естонія); учительські центри (регіональні центри підготовки вчителів, навчальні центри) – Австрія, Іспанія, Ірландія, Велика Британія, Угорщина, Німеччина, Чехія, Фінляндія.

Неформальна педагогічна освіта у країнах ЄС розглядається як будь-який вид організованої і систематичної діяльності, що не співпадає з діяльністю шкіл, університетів та інших закладів освіти, що входять до складу формальної системи освіти; як така, що здобувається у після-

робочий час в освітніх закладах, клубах, гуртках і, зазвичай, не передбачає отримання офіційного документа.

Рада Європи завжди сприяла визнанню неформальної освіти. Варто згадати Рекомендацію 2003 про сприяння та визнання неформальної освіти молоді (цей документ рекомендує створення Європейського портфоліо для працюючих у позашкільних рамках молодіжних лідерів та молодіжних працівників); Симпозіум з неформального навчання (Страсбург, 13-15 жовтня 2000 р.) та спільну конференцію Ради Європи та Ресурсного центру SALTO «Мости для визнання» (м. Льовен, 19-23 січня 2005 р.), а також розробку Європейського портфоліо для молодіжних лідерів та молодіжних працівників з неформального навчання (2007).

Для визнання неформальної освіти необхідно враховувати два критерії: з одного боку, набуті в рамках освіти ключові компетенції (ця форма визнання в основному відноситься до професійної компетенції, що виливається в кваліфікацію), з іншого боку, соціальне визнання (одна з форм валідації неформального навчання), спрямоване на визначення статусу і самооцінку індивідів, які беруть активну участь у добровільній діяльності [3, с. 161].

Неформальна педагогічна освіта вчителів здійснюється у таких закладах, характерних для всіх країн Європейського Союзу, як дошкільні навчальні заклади освіти, середні школи, навчальні гуртки, педагогічні майстерні, літні школи, університети, педагогічні інститути; Північна народна академія (Nordic Folk Academy), Народні вищі школи (folk high school), навчальні гуртки (study circle), навчальні асоціації – у країнах Скандинавії. Серед форм неформальної педагогічної освіти виділяють тренінги (Австрія, країни Балтії); навчальні поїздки землями ФРН та іншими країнами (Німеччина); взаємообмін вчителями між школами, міжнародний взаємообмін вчителями (Велика Британія); студійні групи (Данія); навчальні майстерні (Польща); участь у міжнародних освітніх програмах та проектах (Словенія, Угорщина, країни Балтії); навчальні курси з педагогіки (Іспанія, країни Балтії); робота групи вчителів за авторськими програмами (країни Балтії).

Таблиця 1.1

Ідеальні моделі формальної та неформальної освіти [7, с. 53]

Системні характеристики навчання	Освіта	
	Формальна	Неформальна
Цілі	Довготривалі та більш загальні	Короткострокові та специфічні
	Отримання офіційно визнаних документів про освіту	Отримання офіційно визнаних документів про освіту не передбачається
Тривалість	Тривалий цикл, повний робочий день	Короткий цикл, неповний робочий день
Зміст	Стандартизований, орієнтований на основні положення навчального матеріалу	Індивідуалізований, орієнтований на результат
	Академічний	Практичний
	Чітко структурований	Гнучкий, особистісно орієнтований
	Вступні вимоги визначають контингент тих, хто навчається	Особи, що навчаються, визначають вступні вимоги
Місце	Зклади освіти не орієнтуються на близькість розташування від місця проживання	Орієнтовані на близькість від місця проживання
Ресурсозатратність	Ресурсозатратна	Ресурсозберігаюча
Контроль	Зовнішній / ієрархічний	Самоврядування / демократичний

Однією з країн, що має багату історію неформальної освіти, потужну і різноманітну його сучасну систему, є Фінляндія. Суттєвою особливістю неформальної педагогічної освіти є різноманітність навчальних програм, добровільний характер участі та використання особистісно орієнтованих методів. Фінляндія є однією з небагатьох європейських країн, в яких існує підтримувана державою постійно діюча система визнання освіти, одержаної неформальним і інформальним шляхами [3, с. 159].

Північна Народна Академія (Nordic Folk Academy – далі NFA) – об'єднаний інститут для всіх скандинавських країн: Швеції, Данії, Фінляндії, Норвегії, Ісландії, Фарерських і Аландських островів, який співпрацює також із країнами Балтії та Європейськими інститутами у сфері освіти дорослих. Діяльність Академії охоплює такі сфери освіти дорослих, як педагогіка, що базується на соціально-культурній освіті; діалог між формальною і неформальною освітою, між освітою та ринком праці; безперервна освіта у зв'язку з розвитком компетентності, інформаційних технологій, активного громадянського участі; міжнародний обмін передовим досвідом.

Лектори, керівники проектів і адміністративний штат NFA – це люди з різних країн Скандинавії. Робочі мови – шведський, фінська і англійська. Щорічно більше тисячі викладачів, дослідників, артистів, письменників, соціальних працівників, політиків і лідерів неурядових організацій беруть участі в семінарах і конференціях, організованих в Академії. NFA також бере участь у багатьох загальноєвропейських проектах [4].

Народні вищі школи (folk high school), в яких учасники збираються в навчальні гуртки (study circle), є основою участі громадян у розвитку демократії, оскільки вони вивчають не тільки предмет, а навчаються в основному взаємодії на демократичній основі. Гурток, звичайно, охоплює невелику групу слухачів/учнів, що зустрічаються для проведення спільних занять раз на тиждень у вечірній час. Заняття спрямовані на вивчення будь-якої теми або здійснення культурного проекту. До складу гуртка входить 5-12 учасників, включаючи керівника або викладача. Важливою складовою частиною занять є обмін учасниками досвідом і знаннями, аналітичний розбір досліджуваного матеріалу.

У Швеції народні школи абсолютно вільні у розробці навчальних програм з урахуванням свого профілю, члени школи мають можливість висловлювати свої побажання щодо тематики та напряму навчального процесу відповідно до своїх знань і потреб. У Швеції налічується 11 навчальних асоціацій, які також як і народні школи підтримуються урядом. Кожна Асоціація працює за певним профілем, який залежить від типу громадської, робочої чи політичної організації, що входить до його складу.

Формами реалізації неформальної освіти вчителів у країнах Балтії є такі:

тренінгові програми ефективності професійних навичок вчителя Др. Томаса Гордона Т.Е.Т. (Teachers Effectiveness Training) (пропонується «Pro Coaching» Литва (Каунас)) для вчителів загальноосвітніх шкіл, вихователів, педагогів дошкільної освіти, фахівців, що працюють з ді-

тьми та їх сім'ями, фахівців сфери неформальної освіти. Ця програма дозволяє вчителям набути необхідні навички для ефективного вирішення конфліктів та успішного спілкування. Програма ґрунтується на моделі Др. Томаса Гордона, яка складається із особливо ефективних комунікативних навичок, які дозволяють педагогу позитивно впливати на поведінку учня.

проекти, наприклад, «Кваліфікований викладач» (QF2TEACH), організованого у рамках навчальної програми Curriculum globALE; «Створення віртуального середовища для набуття навичок мовлення тих, хто вивчає мови в мережах, а також для вчителів мов»; Baltic Bright Goes Interactive у рамках проекту мобільності Leonardo da Vinci з метою покращення навичок роботи вчителів з інтерактивною дошкою.

курси з педагогіки (на базі дитячого центру «Ригель» м. Рига організовуються курси для вихователів та вчителів, а також батьків «Педагогіка Марії Монтесорі»).

Серед особливостей програм неформальної освіти вчителів виділяють [6, с. 19]: спрямованість на самостійність і самореалізацію; концентрація на професійних цілях, проблемах й завданнях; спрямованість на практичне застосування нових знань; облік професійного та особистого досвіду; облік конкуруючих інтересів (соціальних, тимчасових, фінансових); спрямованість на подолання стереотипів та переваг щодо стилів і методів навчання; використання різноманітних способів діяльності; спрямованість на вміння працювати з інформацією, високий самоконтроль; створення комфортної безпечної атмосфери; спрямованість на подолання страху невдачі, складності у встановленні і підтримці міжособистісних відносин; організація інформаційно-освітнього середовища для обговорення завдань, шляхів, проблем і рефлексії результатів освітньої діяльності на різних її етапах, а також для спільної роботи в мережі. Варто зазначити, що нові технології навчання як результат творчого підходу її творців, проходячи апробацію і «відточуючись» у системі неформальної освіти, поступово знаходять все більш широке застосування і зрештою приймаються і системою формальної освіти. Надалі нова технологія може бути включена в систему підготовки, а значить, стає атрибутом формальної освіти.

Сьогодні до сфери неформальної освіти належить діяльність мережевих спільнот педагогів. Але стає зрозумілим, що становлення спільнот професіоналів-вчителів стає одним з найбільш перспективних шляхів їх безперервного професійного розвитку. Нові моделі професійного розвитку вчителів все більше спираються на механізми, що проходять свою перевірку в сфері неформальної освіти.

Тобто практично всі види неформального взаємодії педагогічних працівників, що сприяють вдосконаленню професійної майстерності педагогів, можна назвати неформальною педагогічною освітою. У даний час все частіше неформальні освітні форми стали закінчуватися видачею різного виду сертифікатів, у зв'язку з входженням в практику освітнього простору портфоліо педагогів [1, с. 61].

Інформальне навчання (спонтанне) розглядається як індивідуальна пізнавальна діяльність педагога, що здійснюється під час повсякденної життєдіяльності, пов'язаної з його профе-

сійною діяльністю або проведенням дозвілля, не обов'язково цілеспрямована та структурована, не фіксується документально, але сприяє розширенню професійних знань та умінь. Серед форм інформального навчання виділяють: індивідуальне і часткове навчання – одноразові лекції, відеоуроки, медіа-консультації, спілкування у сім'ї, з колегами, читання спеціалізованих журналів, телебачення, відео, незаплановані випадкові бесіди.

Висновки і пропозиції. Таким чином, на основі теоретичного аналізу проблеми законодавчого регулювання видів освітньої діяльності у країнах Європейського Союзу зроблено висновок, що в переважній більшості країн ЄС немає чітко визначеної структури неформальної освіти та інформального навчання; на законодавчому рівні поняття «інформальне навчання» не закріплене, за винятком країн Скандинавії та Литви.

Список літератури:

1. Макареня А.А. Неформальное образование как условие социального взаимодействия в процессе повышения квалификации / А.А. Макареня, О.В. Ройтблат, Н.Н. Суртаева // Человек и образование. – 2011. – № 4. – С. 56-73.
2. Меморандум непрерывного образования Европейского Союза (А Memorandum on Lifelong Learning) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.znanie.org/docs/memorandum.html – Загл. с экрана.
3. Мухлаева Т.В. Международный опыт неформального образования / Т.В. Мухлаева // Человек и образование. – 2010. – № 4. – С. 158-162.
4. Николенко Л. Образование взрослых в Швеции [Электронный ресурс] / Л. Николенко. – Режим доступа: <http://www.pandia.ru/text/78/006/38343.php> – Загл. с экрана.
5. Овчаренко С.Г. Неформальна освіта – необхідний елемент сучасної освітньої системи [Електронний ресурс] / С.Г. Овчаренко. – Режим доступу: <http://www.dialog.lviv.ua/files/champions-final-conference.pdf> – Назва з екрана.
6. Шилова О.Н. Дополнительное образование педагогов в контексте его непрерывности / О.Н. Шилова // Человек и образование. – № 2. – 2012. – С. 17-21.
7. Simkins T. Non-Formal Education and Development. Some critical issues. – Manchester: Department of Adult and Higher Education, University of Manchester, 1977. – 77 p.

Крыстопчук Т.Е.

Национальный университет водного хозяйства и природопользования

ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ И ОСОБЕННОСТИ ВИДОВ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В КОНТЕКСТЕ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ЕВРОПЕЙСКИХ СТРАНАХ

Аннотация

В статье проанализированы нормативно-правовое обеспечение видов образовательной деятельности в контексте непрерывного образования в европейских странах. Представлены формы реализации видов образовательной деятельности (специальные, ситуативные, актуальные). Охарактеризованы программы формального и неформального образования и информального обучения. Определены системные характеристики видов образовательной деятельности (цели, продолжительность, содержание, место, контроль). Рассмотрены формы реализации неформального образования (тренинговые программы, проекты, курсы).

Ключевые слова: законодательное регулирование, критерии неформального образования, программы формального и неформального образования, формы образовательной деятельности.

Krystopchuk T.E.

National University of Water and Environmental Engineering

LEGAL REGULATION AND CHARACTERISTICS OF EDUCATIONAL ACTIVITIES IN THE CONTEXT OF LIFELONG EDUCATION IN EUROPEAN COUNTRIES

Summary

The article analyzes the regulatory support of educational activities in the context of lifelong education in European countries. The forms of realization of educational activities (specific, contextual, relevant) are presented. The programs of formal, non-formal education and informal training are characterized. It is defined system characteristics of types of educational activities (objectives, duration, scope, place, resource control). The forms of non-formal education implementation (training programs, projects and courses) are considered.

Keywords: legal regulation, the criteria for non-formal education, program of formal and informal education, forms of educational activities.